

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Рябцев Геннадій Леонідович,
доктор наук з державного
управління, професор, професор
Києво-Могилянської школи
врядування імені Андрія
Мелешевича, головний
консультант Національного
інституту стратегічних
досліджень*

ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Швидкі, системні, докорінні зміни, що відбуваються в світі, свідчать про розгортання в ньому Четвертої промислової революції. Її характеризують злиття технологій і поява виробництв, лінії й вироби на яких взаємодіють між собою та споживачами в рамках «Інтернету речей». Створювані внаслідок цих перетворень «розумні» системи й високоточні виробництва вимагають все більше енергії вищої якості.

Традиційні технології її виробництва нездатні задовольнити «цифровий попит». Енергосистеми, збудовані за потужної державної підтримки в 1950-1970-х, потребують усе більших витрат на підтримання, оновлення і модернізацію. Проте зараз банківський капітал інвестує в більш привабливі об'єкти, тоді як держава перевантажена боргами й соціальними зобов'язаннями. Нестача інвестиційних коштів призводить до наростаючого старіння енергетичного обладнання, зниження ефективності виробництва, збільшення непродуктивних втрат, а отже, невпинного зростання цін і тарифів.

Спрощення доступу до інформації формує стійкий соціальний запит на перебудову держав з перехідною економікою за «світовими стандартами» споживання. Але залучення все більших обсягів викопного палива, здатних задовольнити цей запит, погіршує стан навколишнього середовища. Це не лише позначається на рівні життя, але й збільшує витрати на захист довкілля, охорону здоров'я, соціальне забезпечення.

Виходом може стати використання відновлюваних джерел енергії, проте платоспроможний попит на них у державах, що розвиваються, може з'явитися лише із здешевленням виробництва.

Висока собівартість нових технологій за нездатності традиційної енергетики забезпечити доступ до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх, поглиблює енергетичну бідність і поширює «енергетичну демократію». Попит стає більш гнучким і мобільним. Підтримувана новими технологіями, швидко еволюціонує поведінка споживачів. Не бажаючи залежати від монополізованих ринків і застарілих мереж, вони розвивають власні, людиноцентричні системи, у рамках яких є одночасно постачальниками. Відбувається «енергетичний перехід», орієнтований на масштабне використання розподілених потужностей, інтелектуалізацію інфраструктури, формування децентралізованих висококонкурентних ринків.

Здійснення енергетичного переходу в Україні потребуватиме переорієнтування політики держави з марних спроб зупинити старіння традиційних систем і невпинне зростання тарифів на створення гнучких енергетичних систем, розподіленої генерації й переробки, з патерналістської підтримки громадян на формування їхньої активної позиції та енергоефективної свідомості.

Основними принципами державної політики в енергетичній сфері мають стати:

- захист національних інтересів, що передбачає пріоритет загальнодержавних інтересів під час оптимізації енергетичних балансів;

- енергетична самодостатність, відповідно до якої перевага віддається інтенсивному розвитку власної ресурсної й технологічної бази, передусім ширшому використанню низьковуглецевих джерел і технологій із найвищими коефіцієнтами перетворення енергії;

- диверсифікація, що передбачає, що національна економіка не повинна надмірно залежати від будь-якого джерела, маршруту чи постачальника енергетичних ресурсів і технологій;

- взаємозамінність ресурсів, відповідно до якої темпи споживання вичерпних ресурсів не повинні перевищувати темпи освоєння джерел їхнього заміщення;

– екологічна прийнятність, відповідно до якої розвиток паливно-енергетичного комплексу не має супроводжуватися випереджаючим зростанням його негативного впливу на навколишнє середовище;

– економічна ефективність, що передбачає максимізацію кінцевого прибутку від експлуатації природних ресурсів та економічно ефективну роботу всіх галузей паливно-енергетичного комплексу;

– раціональне використання, що передбачає пріоритет внутрішнього споживання ресурсу перед його експортом чи використанням як первинного енергоносія;

– баланс інтересів, що має на увазі рівне врахування інтересів виробників (постачальників) і споживачів паливно-енергетичних ресурсів.

З огляду на це, загальною метою енергетичної політики має стати формування спроможності держави в технічно надійний і безпечний, економічно ефективний та екологічно прийнятний спосіб задовольняти потреби суспільства в енергоресурсах, забезпечувати стале функціонування економіки в нормальних і кризових умовах і захищати національні інтереси незалежно від зовнішніх і внутрішніх впливів [1; 2].

Основним внутрішнім пріоритетом має стати переорієнтування державної політики на безумовне виконання Цілі 7 Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року, що вимагає організації доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх. Необхідно підтримувати розвиток нових моделей ринкових відносин, невтручання в ціноутворення, посилення антимонопольного регулювання. Розвиток енергетики не повинен супроводжуватися випереджаючим зростанням його негативного впливу на довкілля. Енергетична самодостатність має забезпечуватися шляхом інтенсивного розвитку власної ресурсної й технологічної бази, ширшого використання низьковуглецевих джерел, диверсифікації енергетичних ресурсів і технологій. Необхідно сприяти використанню розподілених потужностей, інтелектуалізації інфраструктури та формуванню децентралізованих ринків. Варто стимулювати розвиток міської енергетики з високою концентрацією потужностей і великим запасом міцності, прийнятною вартістю приєднання до інфраструктури й можливістю зростання. Держава має сприяти формуванню конкурентоспроможних суб'єктів господарювання, здатних працювати

у жорстких умовах відкритого ринку. Варто припинити неефективну практику надання державної допомоги окремим галузям чи компаніям, натомість стимулюючи їх корпоративний розвиток. Варто підвищувати енергоефективність економіки, управляти попитом, формувати енергоефективну свідомість громадян та стимулювати їхню активну просьюмерську поведінку.

Основним зовнішнім пріоритетом має стати досягнення стану, за якого національна економіка не буде критично залежати від будь-якого одного джерела, маршруту чи постачальника енергетичних ресурсів і технологій. Має бути забезпечені як швидка й повноцінна гармонізація українського та європейського законодавства, так і ефективне реагування на порушення зобов'язань з боку ЄС. Середньостроковим завданням є повноцінна інтеграція української енергетики в європейський енергетичний простір. Українська держава та бізнес мають стати більш активним на європейських енергетичних ринках, ініціювати та реалізувати проекти розширення технічної спроможності транскордонної торгівлі з країнами ЄС, забезпечити створення інтегрованих із європейськими партнерами торгових площадок (бірж) для вільної торгівлі енергією та енергоресурсами.

Гібридні загрози стійкості функціонування енергетичного сектору обумовлюють необхідність формування спроможності як галузей енергетики, так і держави в цілому гарантовано виконувати свої функції та надавати послуги за будь-яких умов. Основним пріоритетом у цій сфері є формування системи стратегічного управління у сфері енергетичної безпеки та запровадження механізмів управління ризиками. У частині координації дій держави, суб'єктів ринків, населення необхідно запровадити механізми забезпечення енергетичної стійкості [3] й формування спроможності до нейтралізації загроз будь-якого типу [4].

Література:

1. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування : аналіт. доп. ; за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ : НІСД, 2020. 178 с.

2. Визначення рівня енергетичної безпеки України: аналіт. доп. / [Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П.] ; за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ : НІСД, 2021. 71 с.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості» : Указ Президента України від 27 вер. 2021 р. № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.
4. Про схвалення Стратегії енергетичної безпеки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 04 сер. 2021 р. № 907-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-energetichn-a907r> (дата звернення: 24.09.2021).